

מצה זו על שום מה

א. הגדה של פסח לרשב"ץ | ד"ה מצה זו

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם מיד שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צידה לא עשו להם (שמות יב, לט)

ב. שמות | פרק יב

א) ויאמר ה' אל משה ואֵל אהרן באַרְצָן מִצְרַיִם לֵאמֹר: (ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: (ג) דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֵדֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבַיִת אֲבֹת שֵׁה לְבַיִת: (ד) וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהֵיט מִשֵּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׂכֻנוֹ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסֵת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ עַל הַשֵּׁה: (ה) שֵׁה תָמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לְכֶם מִן הַכֹּבְשִׁים וּמִן הָעֵיזִים תִּקְחוּ: (ו) וְהָיָה לְכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְשִׁחֲטוּ אֹתוֹ כַּל קֹהֵל עֵדֵי יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבָיִם: (ז) וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֵאָכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: (ח) וְאֲכָלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אִשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים יֵאָכְלוּ: (ט) אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וְנִשְׁלַח מִבְּשָׂל בְּמִים כִּי אִם צְלִי אִשׁ רֵאשׁוֹ עַל פְּרַעֲוִי וְעַל קַרְבּוֹ: (י) וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בִּקּוֹר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בִּקּוֹר בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: (יא) וְכֹכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִינִים חֲגָרִים נְעֻלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלַיִכֶם בְּיַדְכֶם וְאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפוּזוֹן פֶּסַח הוּא לָהּ: (יב) וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה':

ג. רש"י | שמות פרק טז

א) בחמשה עשר יום - נתפרש היום של חנייה זו, לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן, למדנו שאכלו משירי הבצק [משירי המצה] ששים ואחת סעודות, וירד להם מן בששה עשר באייר ויום ראשון בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (פז ב):

ד. ספר אבודרהם | סדר ההגדה ופירושה

מצה זו שאנו אוכלין וכו'. על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ יש לשאול כי צווי אכילת מצות לא היה מטעם שלא החמיץ בצקם כי קודם לכן צוה לאכול מצות בסתם ולא אמר טעם לדבר. ולכן פירש רבי יוסף קמחי שמה שנצטוו על המצות קודם לכן היה על שם העתיד. שהשם יודע העתידות ידע שהיה להם לצאת ממצרים בחפזון ואפי' אם היו רוצים לא היו יכולים להחמיץ בצקם צוה לאכול הפסח על המצות ומרורים ולאכול שבעת ימים מצה.

ה. הגדה של פסח לרשב"ץ

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם מיד שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צידה לא עשו להם (שמות יב, לט) כי אם יכלו להתמהמה היו מחמיצין בצקם כי לא הוזהרו על אכילת חמץ עדיין ולא נצטוו על אכילת מצה אלא על אכילת הפסח שנאמר צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו (שמות יב, ח) ולפי שלא יכלו להחמיץ בצקם שנאמר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ (שם, שם, לג) על כן הוזהרנו מאכילת חמץ ונתחייבנו באכילת מצה בכל זמן בלילה ראשון מן התורה שנאמר בערב תאכלו מצות (שם, שם, יח)¹⁰¹²:

ו. יחזקאל | פרק כ

(ו) בַּיּוֹם הַהוּא נִשְׂאֲתִי יְדֵי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ אֲשֶׁר תִּרְתִּי לָהֶם זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ צָבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת: (ז) וְאָמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שְׂקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ וּבְגָדֵי מִצְרַיִם אֵל תִּטְמְאוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (ח) וַיִּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לְשִׁמְעַע אֵלַי אִישׁ אֶת שְׂקוּצִי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֵת גְּלוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ וְאָמַר לְשַׁפְּךָ חֲמַתִּי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אֶפְרַיִם בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם: (ט) וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינַי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִפְּהוּ בְּתוֹכְךָ אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

ז. זוהר כרך ב (שמות) | פרשת בשלח דף מה עמוד ב

ר' יהודה אמר מאי שנא כד הוו ישראל במצרים דכתיב (שם ה) שלח את עמי (שם ט) כי אם מאן אתה לשלח את עמי (שם ד) בני בכורי ישראל, ובההוא זמנא לא הוו גזירין ולא אתקשרו ביה כדקא יאות, והכא דהוו גזירין ועבדו פסחא ואתקשרו ביה קרי לון את העם, אלא בגין ההוא ערב רב דאתדבקו בהו ואתערבו בהדיהו קרי לון את העם סתם, כמה דאת אמר (שם לב) ויגוף יי' את העם על אשר עשו את העגל,

ח. מדרש תנחומא | פרשת בלק סימן יז

ויחל העם כל מקום שנאמר העם לשון גנאי הוא וכל מקום שנאמר ישראל לשון שבח הוא, ויהי העם כמתאוננים (במדבר יא) וידבר העם באלהים (במדבר כא) ויבכו העם (במדבר יד) וירא משה את העם כי פרוע הוא (שמות לב) ויקהל העם על אהרן (שמות ל"ב)

(טז) לך ואספת את זקני ישראל ואמרף אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקוד פקודתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים: (יז) ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הפנימי והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבסי אל ארץ זבת חלב ודבש: (יח) ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה גלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו:

יד. שמות | פרק ד

(א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה': (ב) ויאמר אליו ה' מזה מה זה בידך ויאמר משה: (ג) ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינש משה מפניו: (ד) ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: (ה) למען יאמינו כי נראה אליך ה' אלהי אבותם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב:

טו. שמות | פרק ד

(ל) וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה ויעש האתת לעיני העם: (לא) ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענינם ויקדו וישתחו:

טז. שמות רבה | פרשה ג

ג, יב ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי [ולא ישמעו בקלי] (שמות ד). באותה שעה דבר משה שלא כהוגן. הקב"ה אמר לו: ושמעו לקולך (שמות ג), והוא אמר: והן לא יאמינו לי [ולא ישמעו בקלי]. מיד השיבו הקב"ה בשיטתו ונתן לו אותות לפי דבריו. ראה מה כתיב בתריה: מזה /מ' פתוחה ז' סגולה/ בידך ויאמר מטה (שמות ד). כלומר - מזה /מ' בחיריק ז' סגולה/ שבידך אתה עתיד ללקות, שאתה מוציא שם רע על בני. בני מאמינים הם, שנאמר: ויאמן העם (שמות ד), בני מאמינים הם, שנאמר: והאמן בה' (בראשית טו). תפס מעשה הנחש שהוציא דבה על בוראו, שנאמר: כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו [ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים]

יז. רמב"ן | שמות פרק ד

(א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי - אותה שעה דבר משה שלא כהוגן, הקב"ה אמר לו ושמעו לקולך (לעיל ג יח), והוא אמר והן לא יאמינו לי, מיד השיבו הקב"ה בשיטתו ונתן לו אותות לפי דבריו. לשון ואלה שמות רבה שיאמינו בו הזקנים רק לא הזכיר שיאמינו העם, או שישמעו לקולו ואולי לא יאמינו בלב שלם. ואינו נכון.

והנכון בעיני, כי ושמעו לקולך לבא עמך אל המלך ולאמר לו אלהי העברים נקרא עלינו, כי מה יפסידו. והנה השם הודיעו כי לא יתן אותם מלך מצרים להלך, ולכן אמר משה והן לא יאמינו לי אחרי ראותם שלא יתן אותם פרעה להלך ולא ישמעו עוד לקולי כלל, כי

(א) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב: (ב) ותקראנן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן: (ג) ויאמרו ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל: (ד) ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש וישב חרון אף ה' מישראל:

י. שמות | פרק לב

(א) וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו: (ב) ויאמר אלהים אהרן פרקו נזמי הנהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי: (ג) ויתפרקו כל העם את נזמי הנהב אשר באזניהם ויביאו אל אהרן: (ד) ויקח מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים: (ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מקר: (ו) וישפכו מפתח ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק: פ (ז) וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים: (ח) סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים:

יא. שמות רבה | פרשה מב

[ו] לך רד כי שחת עמך העם אין כתיב כאן אלא עמך, אמר משה רבון העולם מנין הם עמי, אמר לו הקב"ה עמך הם שעד שהיו במצרים אמרתי לך (שמות ז) והוצאתי את צבאותי את עמי אמרתי לך שלא לערב בהם ערב רב, אתה שהיית עניו וכשר אמרת לי לעולם מקבלים השבים ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות אמרתי לך לאו, ועשיתי רצונך והם הם שעשו את העגל שהיו עובדים עבודת כוכבים והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא, ראה מה כתיב אלה אלהינו אין כתיב כאן אלא אלה אלהיך שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל אלה אלהיך, לכך הקב"ה אמר למשה לך רד כי שחת עמך.

יב. רש"י | שמות פרק ל"ד, א

פסל לך - אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרא כתובתה, אמר אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך. בדק המלך ומצא, שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נתרצה לה. אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת, שנקרעה הראשונה. אמר לו המלך אתה קרעת אותה, אתה קנה לך נייר אחר, ואני אכתוב לה בכתב ידי, כן המלך זה הקדוש ברוך הוא, השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקדוש ברוך הוא אלו ישראל, לכך נאמר פסל לך:

י.ט. שמות | פרק י"ד

(ה) וַיִּגְדַּל לְמַלְאָךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעַם וַיִּהְפֹּךְ לִבָּב פְּרַעֲהוּ וַעֲבָדֵיו אֶל הָעַם וַיֹּאמְרוּ מַה זֹאת עֲשִׂינוּ כִּי שָׁלַחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעֲבָדֵנוּ:

כ. שמות | פרק י"ג

(יז) וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרַעֲהוּ אֶת הָעַם וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחַם הָעַם בְּרֵאתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה: (יח) וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת הָעַם דָּרָךְ הַמִּדְבָּר יָם סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כא. יחזקאל | פרק כ

(ל) לָכֵן אָמַר אֵל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הַבְּדַרְךָ אֲבוֹתֵיכֶם אֲתֶם נִטְמָאִים וְאַחֲרֵי שִׁקּוּצֵיהֶם אֲתֶם זֹנִים: (לא) וּבִשְׂאֵת מִתְנַתִּיכֶם בְּהַעֲבִיר בְּנֵיכֶם בְּאִשׁ אֲתֶם נִטְמָאִים לְכָל גְּלוּלֵיכֶם עַד הַיּוֹם וְאַנִּי אֲדַרְשׁ לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל חִי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה' אִם אֲדַרְשׁ לָכֶם: (לב) וְהֶעֱלָה עַל רוּחְכֶם הַיּוֹם לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אֲתֶם אֲמֹרִים נִהְיָה כְּגֹזִים כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשֶׁרֶת עַץ וְאָבֶן: (לג) חִי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה' אִם לֹא בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטִיבָה וּבְחַמָּה שְׁפוּכָה אֲמַלּוֹךְ עֲלֵיכֶם: (לד) וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וּקְבַצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוּצְתֶם בָּם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטִיבָה וּבְחַמָּה שְׁפוּכָה: (לה) וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל מִדְבַּר הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטְתִי אֶתְכֶם שָׁם פָּנִים אֶל פָּנִים:

יאמרו לא נראה אליך ה', שאלו היית שליח השם לא ימרה פרעה את דברו. או שיאמרו לא נראה אליך השם הגדול במדת רחמים לעשות לנו אותות ומופתים כאשר אמרת כי אינך גדול מהאבות, ולכן לא שמע פרעה, שאלו פרעה היה מאמין בדבריך היינו יוצאים על כל פנים, ואין עונותינו מבדילים בינינו ובין הרחמים

יח. שמות | פרק י"ב

(כט) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִפָּה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעֲהוּ הַיֹּשֵׁב עַל כֶּסֶּאָו עַד בְּכוֹר הַשֹּׁבֵי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: (ל) וַיִּקָּם פְּרַעֲהוּ לַיְלָה הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין שָׁם מוֹת: (לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מֵתוֹךְ עַמִּי גַם אֲתֶם גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת ה' כִּדְבַרְכֶם: (לב) גַּם צֵאוּכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ כֹּהֵן כֹּהֵן פְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם אֹתִי: (לג) וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל הָעַם לְשַׁלְּחָם מִן הָאֶרֶץ כִּי אָמְרוּ כָּלֵנוּ מֵתִים: (לד) וַיִּשְׂא הָעַם אֶת בְּצֻקוֹ טָרִם יַחְמָץ מִשְׂאֲרֵתָם צָרֹת בְּשִׁמְלָתָם עַל שִׁכְמָם: (לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבַּר מֹשֶׁה וַיִּשְׂאֻהוּ מִמִּצְרַיִם כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמַלְתָּ: (לו) וְה' נָתַן אֶת חַן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׂאֻהוּ וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם: פ (לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס סְכֵתָה כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְף רַגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: (לח) וְגַם עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וְצֵאן וּבָקָר מִקְנֵה כְּבֵד מְאֹד: (לט) וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמָץ כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם: